

PM 2010-04-08

Underlag till sammanträdet 12 april 2010 med referensgruppen för arbetet med utbildningsvetenskaplig kärna (LUT 2011)

Förslag till utbildningsvetenskaplig kärna i den nya lärarutbildningen vid Uppsala universitet

Ida Lidegran

(universitetslektor, studierektor)

Institutionen för utbildning, kultur och medier, Uppsala universitet

Innehåll

Bakgrund – hård kritik mot lärarutbildningen och det allmänna utbildningsområdet.....	2
Den utbildningsvetenskapliga kärnans centrala och strategiska position	3
Utgångspunkter – bas i Uppsalamodellen	3
Tillvarata befintliga vetenskapliga resurser.....	4
En tydlig arbetsdelning mellan institutionerna	5
Förankring i befintliga huvudområden	6
Huvudområden som grund för progressionen.....	6
I samklang med universitets och högskolevärldens kursstruktur.....	7
Kvalitetsaspekter.....	8
En unik profil för Uppsala	8
Uppsala universitets utbildningsvetenskapliga kärna	8
Referenser	11

Referensgruppen för arbetet med utbildningsvetenskaplig kärna har i uppdrag att bistå den operationella gruppen, LUT 2011, som tillsattes den 28 januari av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden med uppdrag att ta fram underlag för en ny lärarutbildning vid Uppsala universitet. Föreliggande PM har författats av Ida Lidegran, lektor och studierektor vid Institutionen för utbildning, kultur och medier och medlem av referensgruppen. Synpunkter har inhämtats från bland andra lektor Mikael Börjesson (ordförande för den av fakultetsnämnden tillsatta uppföljningsgruppen med uppdrag att följa upp Högskoleverkets utvärdering av lärarutbildningen), professor Donald Broady och Marta Edling (ordförande resp. koordinator för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning vid Uppsala universitet), samt Esbjörn Larsson och Johannes Westberg (f.d. koordinator resp. koordinator för Nationella forskarskolan i utbildningshistoria).

Sammanfattning

I linje med den s.k. Uppsalamodellen bör lärarutbildningens utbildningsvetenskapliga kärna ha sin bas i de aktiva forskningsmiljöer runt om vid universitetet där man ägnar sig åt olika aspekter av utbildning, bildning, fostran, undervisning och lärande. Andra självskrivna utgångspunkter är att det råder en tydlig fördelning av den utbildningsvetenskapliga kärnans kurser mellan de forskningsmässigt mest centrala institutionerna för lärarutbildningens vidkommande och att kurserna tydligt kopplas till specifika huvudområden, så att både institutionernas och universitetets samlade kompetenser tas tillvara och huvuddelen av kursernas innehåll svarar ligger inom huvudområdets ramar. Tillika är det väsentligt att kursernas omfattning är den vid universitetet gängse, det vill säga 7,5 hp, och att progressionen mellan kurserna primärt byggs i relation till huvudområdena.

Bakgrund – hård kritik mot lärarutbildningen och det allmänna utbildningsområdet

Lärarutbildningen har kritiserats hårt under en längre tid och det har i en rad olika utvärderingar framkommit att utbildningen är behäftad med allvarliga brister (i Högskoleverkets senaste utvärdering, rapport 2008:8 R, underkändes 9 av 27 lärosätens lärarutbildningar). Det allmänna utbildningsområdet har varit föremål för synnerligen omfattande kritik: att ge undervisning och hitta litteratur som är lika relevant för alla verksamhetsområden och för alla inriktningar har visat sig svårt, väsentliga delar saknas, kravnivåerna är för låga, progressionen är bristfällig, andelen disputerade lärare är för låg, etc. Överlag uppfattas den låga graden av vetenskaplig förankring som ett grundproblem med lärarutbildning, få disputerade lärare, klent utvecklad vetenskaplig metodik, dålig förankring i vetenskaplig litteratur, är återkommande teman i utvärderingarna. De många och allvarliga bristerna med lärarutbildningen i stort var en av de viktigaste utgångspunkterna för pågående reformering av lärarutbildningen.

I och med propositionen *Bäst i klassen* (prop. 2009/10:89) har huvuddragen i den nya lärarutbildningen presenterats. Det står nu klart att lärarutbildningen får en omstart. Samtliga lärosäten som vill ge lärarutbildning måste söka examensrätter. Fyra nya specifika lärarutbildningar ska ersätta den nuvarande lärarutbildningen med en enda gemensam examen. Det så hårt kritiserade allmänna utbildningsområdet läggs ned och i stället blir en utbildningsvetenskaplig kärna en obligatorisk byggsten i den nya utbildningen.

Uppsala universitets lärarutbildning har på intet sätt gått fri från kritik. I Högskoleverkets utvärderingar har utbildningen kritiserats på fler punkter. Framför allt har det allmänna utbildningsområdet varit föremål för kritik och i stort har ungefär samma problem som gäller lärutbildningen i landet identifierats i Uppsala. Skarp kritik mot utbildningen och framför allt det allmänna utbildningsområdet har också riktats från den av utbildningsvetenskapliga fakulteten tillsatta uppföljningsgruppen, som haft uppdraget att utveckla utbildningen utifrån den kritik som levererats från Högskoleverket:

Den huvudslutsats som kan dras av delrapporten är att den massiva kritik som riktats mot lärarutbildningen till stor del är befogad. I många avseenden är kritiken till och med inte tillräckligt skarp och djuplodande. Exempelvis sägs i utvärderingen av lärarutbildningen vid Uppsala universitet inget om att det helt saknas litteratur på engelska på två av tre kurser inom det allmänna utbildningsområdet, att progressionen inom vetenskapsteori och forskningsmetoder inom samma kurser är i det närmaste obefintlig i och med att dessa moment helt saknas på grundnivå, att en tredjedel av litteraturen på det allmänna utbildningsområdets första termin består av litteratur från statsmakterna och intresseorganisationer som Lärarförbundet, och endast en tjugondel utgörs av vetenskaplig primärlitteratur, att under en procent av studenterna väljer att förlägga sina studier utomlands inom de etablerade utbyten som finns eller att en stor del av de med ledande positioner inom det allmänna utbildningsområdet inte är disputerade. (Uppföljningsgruppen 2009:9)

Inte heller lärarstudenterna själva är nöjda med utbildningen, visade det sig nyligen i en stor arbetsmiljöundersökning genomförd av Uppsala studentkår. Kåren konstaterar att studenter vid lärarutbildningen i större utsträckning än andra studenter vid Uppsala universitet är missnöjda med lärarnas förmåga att förmedla kunskap (ca 25 % missnöjda), lärarnas återkoppling till studenterna (60 %), lärarnas förmåga att inspirera studenterna (52 %), lärarnas tillgänglighet (35 %), tydligheterna i kraven som ställs (44 %), arbetsformerna (20 %), studentinflytande (49 %), kursen som helhet (41 %). Under hälften (45 %) av studenterna inom lärarutbildningen instämmer i påståendet att det råder en bra stämning på kursen och 35 % menade att psykisk ohälsa eller stress har varit ett hinder för att lyckas med studierna. Dessutom upplever

lärarstudenterna sig mer ofta än andra studenter diskriminerade av sina lärare/handledare. Kåren sammanfattar sina resultat för den utbildningsvetenskapliga fakultetens vidkommande på följande sätt:

Deltagarna från Utbildningsvetenskapliga fakulteten är långt mer missnöjda än de andra deltagarna på nästan alla punkter i den delen av enkäten som handlar om den psykiska studiemiljön. 35 % av deltagarna från Utbildningsvetenskapliga fakulteten uppger till exempel att psykisk ohälsa eller stress har varit ett hinder för att lyckas med studierna. Utbildningsvetenskapliga fakulteten har ett stort arbete framför sig för att förbättra studenternas psykiska arbetsmiljö. Vi hoppas på nya tag nu när verksamheten flyttats till ett nytt campus, men understryker behovet av genomgripande åtgärder för att förbättra arbetsmiljön, som vi efter att ha studerat resultaten till den här enkäten misstänker är beklaglig även för de anställda. (Uppsala studentkår 2010:51).

Det bör också sägas att studentkåren genomfört sin undersökning med studenter som läser på det allmänna utbildningsområdet. Det är således denna del av lärarutbildningen som kritiken framför allt riktas mot. Hur studenterna ser på övriga delar går ej att utläsa ur enkätundersökningen.

Så långt kritiken. Vad behöver då göras och vad finns för förutsättningar?

Den utbildningsvetenskapliga kärnans centrala och strategiska position

Den utbildningsvetenskapliga kärnan är extra viktig i förändringen av lärarutbildningen. Detta har flera skäl. Den utbildningsvetenskapliga kärnan kommer att ersätta den del av lärarutbildningen som fått utstå den hårdaste kritiken, det allmänna utbildningsområdet, och det är alltså där behovet av nytänkande är som allra störst. Kärnan utgör också den enskilt största delen av den nya lärarutbildningen som alla lärarstudenter måste läsa, vilket gör att brister i denna del drabbar samtliga studenter och i en omfattande utsträckning. Därtill kan läggas att kärnan är den del som framför allt kommer att förknippas med lärarutbildningen eftersom den tillsammans med verksamhetsförlagd utbildning är de enda delar som alla lärarstudenter genomgår.

Allt detta sammantaget gör att det är mest strategiskt att förändra den utbildningsvetenskapliga kärnan. Problemen har varit som störst i denna allmänna del men samtidigt finns vid just Uppsala universitet en stor potential att göra något mycket bra med den utbildningsvetenskapliga kärnan. Det handlar då naturligtvis inte om att genomföra småjusteringar av det nuvarande allmänna utbildningsområdet utan en genomgripande förändring krävs. Allt annat vore oansvarigt mot framtida studenter.

Utgångspunkter – bas i Uppsalamodellen

Uppsala universitet har synnerligen goda förutsättningar för att göra en utbildningsvetenskaplig kärna av hög kvalitet. Vid lärosätet finns en mycket rik utbildningsvetenskaplig forskning som i dagsläget endast sporadiskt används i lärarutbildningen. När många andra lärosäten står inför en stor utmaning att vetenskapligt förankra sin lärarutbildning, besitter Uppsala universitet en mycket stor outnyttjad resurs. Att den rikliga utbildningsvetenskapliga forskningen som bedrivs vid Uppsala universitet skulle kunna fungera som en forskningsöverbyggnad (eller grund) formulerades av en arbetsgrupp redan 2003:

Vid ett stort och forskningsintensivt universitet som det i Uppsala bör utbildningsvetenskapen förankras i många vetenskapliga traditioner och forskningsmiljöer. Det finns skäl att tala om uppsalamodellen för utbildningsvetenskap, varmed avses att utbildningsvetenskap är ett paraply som täcker inslag inom ett stort antal ämnen och som utnyttjas både som forskningsöverbyggnad till lärarutbildningarna och för att erbjuda lärarstudenter och färdigutbildade lärare en rik repertoar av forskarutbildningar. (Uppsalamodellen 2003)

I linje med Uppsalamodellen bör särarten hos lärarutbildningens utbildningsvetenskapliga kärna ha sin bas i just dessa aktiva forskningsmiljöer runtom vid universitetet där man ägnar sig åt olika aspekter av utbildning, bildning, undervisning och lärande.

Till detta bör några ytterligare förutsättningar fogas.

- En tydlig fördelning av den utbildningsvetenskapliga kärnans kurser mellan de forskningsmässigt mest centrala institutionerna för lärarutbildningens vidkommande.
- Att kurserna knyts till specifika huvudområden och huvuddelen av kursernas innehåll ligger inom huvudområdets ramar.
- Att kurserna omfattar 7,5 hp, vilket är den vanligaste modulen vid universitetet och i högskolevärlden i stort.
- Att progressionen mellan kurserna primärt byggs i relation till huvudområden.

Tillvarata befintliga vetenskapliga resurser

Vid universitetet finns omfattande forskning och vetenskaplig kompetens med relevans för den utbildningsvetenskapliga kärnan som bör kunna tas tillvara såväl inom den utbildningsvetenskapliga kärnan som i andra delar av lärarutbildningen. I en aktuell kartläggning av den utbildningsvetenskapliga forskningen vid lärosätet identifieras 10 starka forskningsområden.

Tabell 1. Starka forskningsmiljöer inom utbildningsvetenskap vid Uppsala universitet.

Område	Antal individer
Organisation, politologi, juridik,	23
Nationalekonomi, kulturgeografi	15
Utbildningssociologi, sociologi, etnologi	41
Utbildningshistoria, historia, idéhistoria, pedagogik	42
Psykologi, medicin	16
Pedagogik	34
Humaniora	41
Språk	39
Naturvetenskap, teknik	31
Didaktik	83
Totalt	365

Källa: (Uppföljningsgruppen 2010; Lidegran & Broady 2009).

I dagsläget utnyttjas lite av dessa kompetenser i lärarutbildningen i stort och förvånansvärt sparsamt även inom det allmänna utbildningsområdet, där man kunde förväntat sig att dessa kompetenser skulle vara centrala. Exempelvis ingår inte i dag i lärarutbildningen forskning om utvecklingspsykologi och om utvecklingsproblem som ADHD, vilket är specialiteter inom Psykologiska institutionen, Institutionen för kvinnors och barns hälsa och Institutionen för neurovetenskap; lärares löneutveckling eller elevers resultat i relation till boende och val av skola, något som beforskas av nationalekonomerna; företagsekonomernas analyser av betydelsen av

införande av new public management för utbildningens utformning och styrning; läraryrkets deprofessionalisering som utforskas av jurister, statsvetare och ekonomhistoriker. Listan skulle kunna göras mycket längre.

En orsak till att all denna forskning och dessa forskningsmiljöer i så ringa grad utnyttjas inom lärarutbildningens allmänna del torde vara att ansvariga för kursutvecklingen och undervisningen haft dålig kännedom om vad som pågår vid universitetet utanför lärarutbildningen. Tack vare de stora inventeringar av utbildningsvetenskaplig forskning vid Uppsala universitet är kunskapsläget i dag betydligt bättre. Dessa inventeringar har av den utredningen som låg till grund för den aktuella lärarutbildningspropositionen framhållits som föredömliga (se SOU 2008:119, p. 352: ”Relevant forskning vid ämnesinstitutionerna bör dessutom tas tillvara inom lärarutbildning i större utsträckning. Här kan den forskningsinventering som lärarutbildningen vid Uppsala universitet tagit fram lyftas fram som ett efterföljansvärt exempel.”). Bland de intressantaste resultaten var att huvuddelen av den utbildningsvetenskapliga forskningen bedrivs utanför den utbildningsvetenskapliga fakultetens institutioner och att forskningen därtill är spridd vid alla fakulteter. (Lidegran & Broady 2009:22)

Anmärkningsvärt är även att inte heller särskilt mycket från forskningsmiljöerna vid den utbildningsvetenskapliga fakultetens institutioner utnyttjas i lärarutbildningen. Exempelvis är den omfattande utbildningshistoriska och utbildningssociologiska forskningen endast sporadiskt integrerad i lärarutbildningen i dag. Lika anmärkningsvärt är att inte heller den utbildningsforskning som bedrivs vid Pedagogiska institutionen i nämnvärd grad finns företrädd inom lärarutbildningen.

För lärarutbildningens del innebär ett genomförande av ”Uppsalamodellen” ett brott med den tidigare situationen att lärarutbildningens allmänna delar sköttes av en enda institution, Institutionen för lärarutbildning. Organisatoriskt markeras övergången av att denna institution lades ned i och med utgången av år 2006. Numer ska lärarutbildningen vara en angelägenhet för hela universitetet, sägs det ofta, vilket skiljer Uppsala universitet från många högskolor där en eller ett par institutioner för lärarutbildning, didaktik eller pedagogik monopoliserar lärarutbildningens allmänna delar. Dock har Uppsala universitets bredd och särskilda potential ännu inte tagits till vara i den lärarutbildning som faktiskt ges, vilket bör ändras i och med den nya lärarutbildning som nu planeras.

För att sammanfatta utgångsläget kan sägas att:

Lärarutbildningen vid Uppsala universitet bör utmärka sig genom att utnyttja detta universitets egenart och särskilda styrka, nämligen de framstående och livaktiga forskningsmiljöerna och den unika mångsidigheten i fråga om forsknings- och undervisningsområden. I Uppsala finns förutsättningar för att erbjuda lärarstudenterna en unik utbildning. Inte minst med tanke på den profilering av landets lärarutbildningar som av allt att döma förestår, vore det oklokt att i Uppsala erbjuda en lärarutbildning med ett innehåll som kunde ha förekommit vid vilken som helst av landets högskolor. (Broady 2009:3)

En tydlig arbetsdelning mellan institutionerna

Ett av de stora problemen med det allmänna utbildningsområdet inom lärarutbildningen vid Uppsala universitet är att relationen mellan kursernas huvudområdesklassificering, kursernas faktiska innehåll och ansvaret för kurserna har varit, och är tyvärr i många fall fortfarande, minst sagt oklar. Det har hänt att kurser fått huvudområdesklassificeringar utan att ämnesföreträdare

har gett sitt godkännande till detta. Inom vissa kurser ligger ansvaret för kursen på en institution (där kursplan och kurslitteraturlistor tas och dit de ekonomiska medlen förs), men kursen har letts och planerats av en annan som också bistått med de största lärarkrafterna. Till viss del har fakulteten kommit tillrätta med detta förvirrande upplägg, men fortfarande kvarstår många problem. För att inte samma anomali ska byggas in i den nya lärarutbildningen bör det från början formuleras en tydlig arbetsdelning mellan medverkande institutioner i förhållande till kursstrukturen. Detta innebär dock inte att det inte bör förekomma samarbeten mellan institutionerna inom universitetet – tvärtom – men det måste vara klart vilken institution som ansvarar för kursen och denna institution måste ges de ekonomiska resurserna, ansvara för att ta fram kursplan och kurslitteratur samt leda kursen och fördela undervisningsuppgifterna.

Förankring i befintliga huvudområden

Vad gäller organisationen av utbildningen finns mycket att lära av universitetet i stort. Uppsala universitet är av tradition mycket disciplinärt organiserat. Institutionerna är ofta uppbyggda kring ett ämne eller ett huvudområde med dagens terminologi. Historiska institutionen ansvarar för utbildning i huvudområdet historia på grund-, avancerad och forskarutbildningsnivå.

Företagsekonomiska institutionen ansvarar för utbildning i huvudområdet företagsekonomi på grund-, avancerad och forskarutbildningsnivå. Och så vidare med några få undantag. Detta ger en stabilitet och tydlighet som gör att institutionerna förmår överleva dagspolitiska förändringar. I stället för att hela tiden göra nya kurser inom lärarutbildningen efter de senaste politiska påbuden kan modifieringar av innehållet i en ämnesbaserad lärarutbildning göras mer smidigt inom ramen för befintliga kurser. I en ämnesbaserad lärarutbildning sker dessutom uppbyggnad och utveckling av kurserna inom ramen för en hel disciplins vetande och kompetens. Kurserna vilar därmed på en helt annan vetenskaplig grund än vad som är fallet om kurserna ska utvecklas utifrån tillfälliga idéer om vad som bör ingå i en lärarutbildning, oavsett om dessa kommer från enskilda lärare, skolverket eller statsmakterna.

Huvudområden som grund för progressionen

Ett återkommande problem med såväl lärarutbildningen i dess helhet som det allmänna utbildningsområdet är progressionen mellan utbildningens delar. Problemet har inte blivit mindre av den högst orealistiska ambitionsnivå som finns inbyggd i det allmänna utbildningsområdet, vilket Högskoleverket påpekade i sin utvärdering 2005:

Det allmänna utbildningsområdet om 60 poäng skall alltså, dels ge utrymme för tvärvetenskapliga ämnesstudier, 30 poäng, dels verksamhetsförlagd utbildning, 10 poäng, samt täcka ”för läraryrket centrala kunskapsområden”. Det kan också innehålla ett examensarbete om 10 poäng och utgöra en bas för forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området. Alla dessa mål är i det närmaste omöjliga att förena och har i flera fall inneburit att väsentliga delar inte ingår. Bedömargruppen uttrycker sammanfattningsvis att ”vid vissa lärosäten tycks undervisningen i för läraren centrala kunskapsområden vara närmast obefintlig”. (Högskoleverket 2005:15)

En stor förklaring till problemen är att det inte funnits något akademiskt ämne som progressionen skett inom. Progression måste ske i ett sammanhang och inom i universitetet har detta vanligtvis lösts inom ramen för ett ämne. Studenter förvärvar i takt med sina studier en djupare och mer komplex förståelse av det ämne som studeras. Så skulle det kunna fungera även inom lärarutbildningen. En förutsättning är då att de kurser som ingår i utbildningen ingår i ett tydligt akademiskt sammanhang, kort och gott inom ett huvudområde som vilar på en stark

vetenskaplig grund. Progressionen kan på så sätt byggas in mellan de olika delarna. I den utbildningsvetenskapliga kärnan läses ett antal kurser inom didaktik. Dessa byggs sedan på med ämnesdidaktiska kurser inom ramen för ämnena och den verksamhetsförlagda utbildningen. När studenterna har gått färdigt sin lärarutbildning kan vissa studiegångar leda fram till en allmän examen i didaktik. Progressionen kan dessutom tänkas i relation till vissa mer generiska färdigheter. En kurs i forskningsmetoder inom den utbildningsvetenskapliga kärnan kan ligga till grund för vetenskapliga arbeten inom samtliga ämnen inom lärarutbildningen. En förutsättning här är naturligtvis att det finns en övergripande idé om vad de olika delarna i lärarutbildningen ska innehålla och hur de är relaterade till varandra. Förutsättningarna för att realisera en sådan överordnad idé är betydligt bättre i den nya lärarutbildningen, där komplexiteten i dagens lärarutbildning reducerats och där mindre utrymme ges till studenternas fria val av studiegång.

I samklang med universitets och högskolevärldens kursstruktur

En annan nyckel till att få ordning på den del av lärarutbildningen som framöver kommer att benämnas utbildningsvetenskaplig kärna, är att denna struktureras på samma sätt som de flesta andra utbildningar vid Uppsala universitet och som flertalet kurser i högskolan i stort, nämligen i kurser om 7,5 hp. Detta är viktigt av flera anledningar. För det första är ett format om 7,5 hp lagom omfattande. Blir kurserna över 7,5 hp medför det genast problem med att hålla kurserna någorlunda sammanhållna, enhetliga och koncentrerade. Då hamnar man snabbt i det mischmasch som det nuvarande allmänna utbildningsområdets stora kurser hamnat i, där ansvarsfördelningen mellan inblandade parter är oklar och förvirrande, strukturen otydlig, innehållet spretigt. Kursutvecklingsarbetet i dessa stora kurser tenderar ständigt att stranda på grund av att disparata och oförenliga delar förts samman. Sammantaget får framför allt de stora kurserna mycket otydlig profil och därmed stora kvalitetsproblem, vilket exempelvis studentkårens enkät med all tydlighet lyft fram. Exempelvis är det rimligt att skilja mellan å ena sidan kurser som tar upp förutsättningar för utbildningens genomförande och utbildningssystemets utveckling och funktioner, å andra sidan kursinnehåll av normativ karaktär rörande hur skolan borde vara. Ytterligare ett argument mot för stora kurser är att studenterna riskerar att bli utan studiemedel om de missat en liten del av en stor kurs, vilket får orimliga konsekvenser för deras arbetssituation och försörjningsmöjligheter. Dock bör självfallet kurserna inte heller vara för små, då blir utbildningen för uppsplittrad och sambanden mellan olika kurser otydliga.

En andra fördel med kurser om 7,5 hp är att de betydligt lättare än större kurser kan fördelas på ett tydligt sätt till ansvariga institutioner och därmed också på ett bättre sätt kopplas till huvudområden. Man kan då lättare uppnå en struktur där varje kurs har en ansvarig institution och är kopplad till ett huvudområde som svarar mot kursens innehåll.

En tredje fördel är att kurser om 7,5 hp gör att lärarutbildningen kan infogas i det befintliga kurssystemet vid lärosätet och högskolan i stort. Lärarutbildningen blir då mindre av ett eget system vid sidan om det övriga universitet och mer av en integrerad del av lärosätet. En fördel är naturligtvis att det öppnar för en bättre användning av de kurser som redan finns vid universitetet, där vissa borde kunna fogas in i lärarutbildningen, vilket leder till ekonomiska samordningsvinster. Dessutom ger kurser om 7,5 hp möjligheter till internationell mobilitet för studenterna, ett område som är sorgligt eftersatt inom lärarutbildningen. Att bygga upp kurserna på annat sätt skulle självfallet försvåra för studenter att byta ut kurser inom lärarutbildningen mot

kurser vid utländska lärosäten, vilket skulle stå i strid med alla ansträngningar att öka lärarstudenternas mobilitet över nationsgränserna.

Kvalitetsaspekter

Det finns många vinster med att använda sig av det rika utbud på utbildningsvetenskaplig forskning som finns vid Uppsala universitet. I grund och botten handlar det om en kvalitetsfråga. Att förankra kurserna i ämnesdiscipliner innebär att det finns ämnesföreträdare som både ger legitimitet till kurserna och är ansvariga för att innehållet ryms inom disciplinen. Det skulle med andra ord vara både en kvalitetshöjning och en kvalitetssäkring.

En ytterligare kvalitetsaspekt är den vetenskapliga basen i lärarutbildningen stärks, något som skrivs fram som en fundamental åtgärd i både utredningen och propositionen. Om kurserna knyts nära livaktiga forskningsmiljöer är chansen att studenterna får med sig det vetenskapliga hantverket – med detta menas allt från att förhålla sig kritisk till undervisningsstoffet till att kunna designa och utföra en undersökning – betydligt större än om det är långt mellan kursinnehållet och den faktiska forskningen. Likaledes ges studenterna möjlighet att få kurser som byggs upp kring det vetande som alstrats inom vetenskapliga discipliner, och inte det ideologiskt färgade tankegodset som Skolverket, Lärarförbundet, Diskrimineringsombudsmannen eller någon annan myndighet eller intresseorganisation ser som avgörande för lärarstudenternas väl och ve. Vi ser inga starka skäl till att undanhålla lärarstudenterna kontakt med forskningspraktiken och forskningsresultat.

En unik profil för Uppsala

Genom att tydligt förankra lärarutbildningen i ämnesdiscipliner och aktiva forskningsmiljöer skulle Uppsala universitet vinna en klar konkurrensfördel gentemot andra lärosäten som saknar stark forskning eller valt att gå en annan väg än att utnyttja de resurser som finns. Att visa upp att lärarutbildningen är förankrad i hela universitetet skulle öka chanserna rejält att locka de studenter som har ambitionen att få en akademisk skolning. Uppsala skulle kunna driva igenom att om man läser lärarutbildningen i Uppsala får man även en generell examen vid sidan av sin lärarexamen. För att detta ska vara möjligt måste kurserna vara tydligt rotade i huvudområden.

Uppsala universitets utbildningsvetenskapliga kärna

(Följande avsnitt och tabell är en reviderad version av en tidigare pm, tillkommen inom ramen för den av utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden tillsatta uppföljningsgruppen och i maj 2009 överlämnad till fakultetsnämnden och även utsänd till Vetenskapliga rådet för Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning vid Uppsala universitet. Se Broady, 2009)

I linje med den s.k. Uppsalamodellen bör lärarutbildningens utbildningsvetenskapliga kärna ha sin bas i de aktiva forskningsmiljöer runt om vid universitetet där man ägnar sig åt olika aspekter av utbildning, bildning, fostran, undervisning och lärande. Andra självskrivna utgångspunkter är att det råder en tydlig fördelning av den utbildningsvetenskapliga kärnans kurser mellan de forskningsmässigt mest centrala institutionerna för lärarutbildningens vidkommande och att kurserna tydligt kopplas till specifika huvudområden, så att både institutionernas och universitetets samlade kompetenser tas tillvara och huvuddelen av kursernas innehåll svarar ligger inom huvudområdets ramar. Tillika är det väsentligt att kursernas omfattning är den vid

universitetet gängse, det vill säga 7,5 hp, och att progressionen mellan kurserna primärt byggs i relation till huvudområden.

Den utbildningsvetenskapliga kärnan bör alltså ha en kursstruktur som tillåter att universitetets särskilda förutsättningar utnyttjas på bästa sätt. Samtidigt får den inte vara alltför avhängig av vilka forskningsmiljöer som för ögonblicket är livskraftiga, en fara som borde kunna undvikas tack vare bredden i universitetets forskning. Det borde gå att åstadkomma en någorlunda beständig kursstruktur som är tämligen oberoende av fluktuationer vid enskilda institutioner. Det förutsätter att den på ett genomtänkt sätt spänner över det register av kunskapsområden och forskningstraditioner som lärarstudenter bör bekanta sig med, alltifrån studier av utbildningens juridiska ramar till teorier om lärande.

Tabellen nedan är ett försök att enligt denna princip komponera ett kurspaket bestående av åtta kurser à 7,5 högskolepoäng vilka sammantagna utgör den utbildningsvetenskapliga kärnan. Kolumnerna representerar dessa åtta kurser, definierade av olika discipliner eller kunskapstraditioner och tydligt kopplade till en ansvarig institution och ett huvudområde.

I betänkandet En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:119: 318f) presenterades en annan typ av indelning i kurser som tog fasta på sakområden snarare än på huvudområden. Hur detta stoff kan tänkas fördelat på nedan skisserade kurser illustreras av tabellens rader I-VIII.

För att exemplifiera tanken som ligger bakom tabellen kan vi ta en utgångspunkt i sakområdet Betyg och bedömning som lanseras som ett av de åtta centrala områdena i En hållbar lärarutbildning. Inget enskilt huvudområde kan säga sig göra anspråk på detta sakområde, därför har det inte heller lagts ut som en enhetlig kurs. I stället kommer betyg och bedömning att tas upp inom ramen för flera olika kurser och behandlas utifrån olika vetenskapliga traditioner. Didaktiska aspekter av betyg och bedömning är en del av kurs 1, hur betyg faktiskt fördelas mellan olika sociala grupper och könen och hur betygssättningen har skett historiskt sett behandlas i kurs 4, betygssättningens ramverk och hur detta har förändrats i styrdokumentet ingår i kurs 5, samt metoder för att mäta kunskaper tas upp i kurs 8.

Tabellen nedan ska uppfattas som dels ett försök att ge ett bud på kursuppdelning och kursfördelning, dels ett underlag för fortsatta diskussioner om vilka ytterligare forskningsmiljöer, discipliner och huvudområden som kan knytas till lärarutbildningens utbildningsvetenskapliga kärna.

Åtta kurser à 7,5 högskolepoäng som tillsammans utgör den utbildningsvetenskapliga kärnan									
	Didaktik och lärandeteorier	Framställningskonst	Vetenskapsteori och forskningsmetoder	Utbildningens sociala, ekonomiska och idémässiga historia	Utbildningspolitik och läroplansteori	Utvecklingspsykologi och socialpsykologi	Specialpedagogik	Organisations-teori, utvärdering och pedagogisk mätning	
Huvudsakligt innehåll (preliminärt)	Klassiska och moderna didaktiska teorier och lärandeteorier	Muntlig och skriftlig framställning, retorik, vetenskapligt skrivande, estetik, IT	Vetenskapsteori och forskningsmetoder, inklusive kvalitativa och kvantitativa metoder	Utbildnings-sociologi, utbildningshistoria	Utbildningspolitik och läroplansteori, demokratis grunder	Utvecklingspsykologi och socialpsykologi, ledarskap, sociala relationer, konflikthantering	Specialpedagogik, utvecklingsproblem, ledarskap, konflikthantering	Organisationsteori, skollärdskap, utvärdering, och pedagogisk mätning	
Ungefärlig inplacering i undervisningsförloppet	1	2	3	4	5	6	7	8	
Ansvarig institution	DID	LIT	EDU	EDU	PED	PSYK	DID	PED	
Huvudområde – för samtliga kurser gäller att utbildningsvetenskap är ett huvudområde.	Didaktik	Retorik	Barn- o ungdomsvetenskap, Didaktik, Digitala medier, Pedagogik, Specialpedagogik, Utbildnings-sociologi	Utbildnings-sociologi, Pedagogik	Pedagogik	Psykologi, Socialpsykologi, Specialpedagogik	Specialpedagogik	Didaktik, Pedagogik	
Övriga eventuellt tänkbara huvudområden – högst eventuellt, förutsätter överläggningar med företrädare för berörda ämnen och institutioner och anpassningar av kursinnehåll.	Pedagogik, Psykologi, Specialpedagogik	Didaktik, Digitala medier, Pedagogik		Barn- o ungdomsvetenskap, Didaktik, Specialpedagogik	Barn- o ungdomsvetenskap, Didaktik, Utbildnings-sociologi	Barn- o ungdomsvetenskap, Didaktik	Barn- o ungdomsvetenskap, Didaktik Pedagogik, Psykologi	Utbildningssociologi	
Övriga tänkbara samarbetsparter – högst eventuellt, förutsätter överläggningar med företrädare för berörda ämnen och institutioner och anpassningar av kursinnehåll.		Biblioteks- och informationsvet., Medic- o kom.-vet., Människa-datorinterakt., Nordiska språk	Statistik, Teoretisk filosofi	Ekonomisk historia, Historia, Idé- och lärdomshistoria Sociologi	Företagsekonomi, Nationalekonomi, Praktisk filosofi, Rättsvetenskap, Statskunskap, Tros- och livsåskådningsvet.	Etnologi, Kulturanthropologi, Sociologi	Etnologi, Kulturanthropologi, Psykologi, Socialpsykologi	Företagsekonomi, Rättsvetenskap, Sociologi, Statistik, Nordiska språk	
Åtta moment enl. SOU 2008:109, s. 318	I. Utbildningens historia, organisation och villkor, demokratins grunder	×			×	×		×	
	II. Läroplansteori och allmäntdidaktik	×	×		×	×			
	III. Vetenskapsteori, forskningsmetodik och statistik		×	×				×	
	IV. Utveckling och lärande	×	×				×	×	
	V. Specialpedagogik	×	×				×	×	
	VI. Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap	×	×				×	×	
	VII. Bedömning och betygsättning	×			×	×		×	
	VIII. Utvärdering och utvecklingsarbete	×	×	×	×	×		×	

Referenser

- Broady, Donald (2009): *Förslag till utformning av den utbildningsvetenskapliga kärnan i Uppsala universitets lärarutbildning*, pm 2009-05-15, rev. 2009-05-24.
- Högskoleverket (2005): *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning*. Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2008): *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*. Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Lidegran, Ida och Donald Broady (2009): *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet. Inventering 2009*. Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning vid Uppsala universitet.
- Prop. 2009/10:89: *Bäst i klassen – en ny lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:119: *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning (HUT)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Uppföljningsgruppen (2009): *En hållbar lärarutbildning vid Uppsala universitet. Delrapport från uppföljningsgruppen*. Uppsala: Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet. Dnr UTBVET 2009/110.
- Uppföljningsgruppen (2010): *Resursinventering vid Uppsala universitet inför en ny lärarutbildning. Delrapport från uppföljningsgruppen*. Uppsala: Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet. Kommande.
- Uppsala studentkår (2010): *Studenternas arbetsmiljö vid Uppsala universitet. En undersökning av Uppsala studentkår. Verksamhetsåret 2009/2010*.
- Uppsalamodellen. Förslag till åtgärder för att främja forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans*. Redovisning från en arbetsgrupp tillsatt av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden. 28 maj 2003.